

І.Д.Чорней

АНАЛІЗ ВИМОГ ДО ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Професія педагога – праця особливого роду. Вчитель – безпосередній творець навчального процесу, творець безмежної кількості конкретних навчальних і виховних функцій, через які проходить учень у школі.

На даний час існує достатньо широке коло теоретичних і практичних досліджень проблеми професійної готовності студентів до педагогічної діяльності. Серед найбільш вагомих досліджень варто згадати дослідження Е.Кучіна, В.Семиченко, Л.Хомич. В основі вимог до професійної підготовки вчителя лежать вимоги до особистості педагога. На сучасному етапі роль особистості вчителя в суспільстві розглядають І.Зязюн, М.Фіцула, Кулянд, В.Рибалка та інші вчені. Метою даної публікації є проаналізувати вимоги до підготовки вчителя і зокрема до особистості педагога на різних етапах розвитку освіти, виділити основні ознаки якісної професійної підготовки вчителя на сучасному етапі .

На кожному етапі розвитку суспільства саме до вчителя ставилися особливі вимоги [4]. Ще в дохристиянський період філософи висловлювали думки щодо особистості вчителя і специфіки його діяльності. Так, Сократ вважав, що завданням учителя є розвиток задатків і почуттів вихованця, його потягу до істини та добра .

Статут Львівської братської школи 1586 р. так визначав вимоги до педагога: „Дидакал, або учитель, цієї школи повинен бути побожним, смиренно мудрим, лагідним, стриманим, не п'яницею, не розпусником, не хабарником, не срібллюбцем, не злий, не задрісний, не лайливий, не чарівник, не прихильник ересі, не порушник побожності, а у всьому показує образ для наслідування, і щоб учні були, як учитель їх...”.

Я.А.Коменський стверджував, що вчителем може бути тільки високоморальна, дуже освічена , діяльна і віддана своїй справі Людина, яка по-батьківськи любить дітей. Чеський педагог підкреслював, що при керівництві юнацтвом слід мати лагідність без легковажності, суворість без лютої.

Важливим підґрунтям для створення образу ідеального вчителя є започатковане видатним українським мислителем Г.Сковородою вчення про ідеал людини з „досконалим серцем”, яка наближається до Бога, постійно прагне до духовного розвитку, самопізнання, безперервного самовдосконалення.

Пам'ятайте, що перед тим, як узятися за виховання людини, – пише Ж.-Ж. Руссо, – треба самому зробитися людиною, треба, щоб у вас самих склався той взірець, який повинна наслідувати людина.

К.Д.Ушинський вважав, що “без особистого безпосереднього впливу вихователя на виховання, справжнє виховання, спрямоване на загартування

характеру, неможливе. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна утворити характер”.

П.П.Блонський говорить, що основа педагогічної підготовки – широка загальна освіта, знання й розуміння людей, уміння розбиратися в філософських питаннях, інтенсивний громадський інтерес. Якщо він позбавлений цього, він – педагог без фундаменту.

На думку В.О.Сухомлинського, вихователь – це особа, яка за дорученням народу має повсякденний доступ до найдорожчого народного багатства – душі, розуму, думок, почуттів дітей, підлітків і юнацтва. Вихователь, – каже великий Гуманіст, – творить найбільше багатство суспільства – людину [4].

Взагалі, як показує дослідження вчених [3, С.196], людина, яка вибрала професію педагога, повинна бути придатна до всієї роботи.

Можна виділити три основних фактори придатності до професії.

По-перше, ставлення людини до даної роботи, її трудова спрямованість у цій галузі, інтерес і воля до праці. Людина, яка має інтерес, усвідомлює те, чим її приваблює дана робота, з великим задоволенням працює у вибраній нею області праці, для цієї людини професія представляє зміст життя. Сила цікавості до професії виражається також в її стійкості.

По-друге, здібності до професії. Мова йде не стільки про вроджені задатки, скільки про той потенціал (покликання, нахил), який розвивається в період навчання і виховання.

По-третє, оволодіння знаннями, вміннями і навичками, необхідними для професії [2, С.101].

Отже, орієнтуючись на вищі педагогічні цінності, вчитель повинен одержати ґрунтовну теоретичну та практичну підготовку. Відомий педагог досліджуваного періоду С.Миропольський писав: „Якщо ви вирішили присвятити себе справі вчительства, то необхідно набувати умінь вести її добре”. У численних публікаціях І.Губкіна, Я.Гуровича, М.Демкова, П.Каптерєва, Я.Колубовського, М.Корфа, К.Лепілова, Д.Семенова та інших зазначалося, що „нова школа” висуває до вчителя найвищі вимоги: багато знань, праці, наполегливості та самовідданості. Реалізація під час професійної діяльності двох головних функцій – навчання та виховання – передбачала додержання вчителем деяких вимог.

Вимоги до професійних якостей учителя: любов до дітей, потреба і здатність віддати їм своє серце; уміння та бажання працювати з людьми; уміння керувати дітьми, вести їх за собою; уміння спілкуватися, забезпечувати „теплі” стосунки з учнями; професійна працездатність; потреба в знаннях; любов до педагогічної професії, відданість їй тощо.

Вимоги до загальнопедагогічної підготовки вчителя:

– виховання любові до науки;

– вивчення таких предметів, як Закон Божий, російська мова, українська мова, церковнослов'янське читання, арифметика, початкова алгебра і геометрія, загальна й вітчизняна історія та географія, фізика, креслення, малювання, спів, гімнастика;

- ознайомлення з філософією та логікою, етикою та естетикою;
- володіння психолого-педагогічними знаннями та вміннями;
- глибоке знання науки, яку викладає;
- розуміння особливостей психічного розвитку дитини;
- постійне вивчення своєї професії, знання її мети, завдань, змісту, методів і форм.

Вимоги до методичної підготовки вчителя:

- практична підготовка (вивчення підручників, посібників, складання конспектів уроків, проведення пробних уроків, відвідування уроків зразкового вчителя; виконання ролі помічника вчителя; проведення самостійних уроків; участь у конференціях, присвячених аналізу уроків; складання тижневих програм та протоколів; педагогічні бесіди; написання творів за літературно-педагогічною тематикою та їх аналізування на особливих конференціях).

Вимоги до педагогічної майстерності вчителя: володіння мовою; володіння собою: уміння керувати своїм тілом; уміння спостерігати педагогічні процеси та явища; уміння передбачати події та їх результати; тактовність, проникливість, розуміння самотності дитячої природи та ін..

Таким чином, тільки високоосвічений, ерудований учитель на основі глибокого аналізу педагогічних ситуацій, усвідомлення їх сутності шляхом творчого підходу здатен знайти правильні та оптимальні варіанти вирішення будь-яких проблем. Саме такий наставник буде наближатися до педагогічного ідеалу. Для визначення основних якостей професії вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства як один з методів використовується професіографічний підхід. Він був застосований ще в 20 – початку 30-х років. На його основі були зроблені перші спроби сформулювати вимоги до вчителя як з точки зору соціально-значущих, так і професійно-педагогічних і психофізіологічних властивостей його особистості [2, С.108].

Професіограма – це система вимог до спеціаліста, вона – не самоціль, але вказує шлях до оволодіння педагогічною майстерністю.

Педагогічна професія, з одного боку, масова і в той же час творча, оскільки вчитель управляє процесом формування людини, а в природі не існує двох однакових дітей, колективів, однакових педагогічних ситуацій, отже, застосування педагогічних законів на практиці вимагає творчості. Кваліфікаційна характеристика педагога містить у собі: готовність до навчальної роботи з учнями, готовність до виховної роботи з вихованцями та взаємодії з батьками і громадськістю, готовність до педагогічного спілкування та професійного самовдосконалення.

Професіограма вчителя сучасної школи, на думку В.О.Сластьоніна, містить у собі низку компонентів. З-поміж них – властивості та характеристики, що визначають професійно-педагогічну спрямованість особистості вчителя; психолого-педагогічна підготовка; обсяг та склад спеціальної підготовки; методичну підготовку за фахом.

Сучасні вимоги до вчителя висвітлені також у розробленому І.І.Чорнокозовим “Кодексі професійної етики вчителя”, Кваліфікаційній

характеристиці вчителя початкових класів національної школи України тощо.

Кваліфікаційна характеристика, крім вище згаданих вимог, серед посадових обов'язків виділяє вміння педагога готувати вихованців до свідомого життя в дусі взаєморозуміння і миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами [6, С.88].

На основі узагальнення змісту вимог до вчителя було створено його модель. Вона оформлена як комплекс типових мікрохарактеристик, що відображають найголовніші вимоги до особистості та діяльності вчителя. Серцевиною моделі є ядро особистості ідеального педагога [2, С.26-30]. Оновлення змісту і форм професійної діяльності педагогічних працівників передбачено державною програмою „Вчитель” [1].

Вимоги до педагогічної діяльності та особистості вчителя постійно уточнюються, ускладнюються. Проте знання професіограми вчителя, структури його педагогічної майстерності, педагогічних здібностей, професійно-педагогічної усталеності відкривають майбутньому вчителю шляхи і напрямки для самовдосконалення, до цілеспрямованого розвитку цих властивостей, якостей, знань та вмінь.

Список використаних джерел

1. Державна програма “Вчитель”. – К., 2002.
2. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – Чернігів, 2003. – 528с.
3. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч.посібник. – К., 1997. – 256с.
4. Кравець В.П. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. – Тернопіль, 1996. – 436с.
5. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 700с.
6. Чернокозов І.І. Кодекс професійної етики вчителя. – Харків, 2001. – 123с.